

УДК 81'373.612.2

НАТАЛІЯ БОНДАР

(Полтава)

ОБРАЗНІ МОДИФІКАЦІЇ КОНЦЕПТУ ВІЙНА В ТЕКСТОПРОСТОРАХ БРАТІВ ТЮТЮННИКІВ

Ключові слова: концепт ВІЙНА, лінгвокультурема, ментальність, метафора, художній дискурс.

Особливістю ментальності української нації є те, що протягом віків вона вперто відстоювала, та що там критися, і до сьогодні кров'ю, сльозами виборює своє право на незалежність, мирне життя. ХХ століття стало найтяжчим випробуванням, коли «український народ зазнав таких бід і втрат, яких не мав за всю попередню багатотисячолітню історію: три революції, дві світові і громадянська війни» [7, с. 268]. Усе це знайшло своє відображення у мовопросторах братів Тютюнників. Сирітство, загублене життя, трагедія українського народу, на долю якого «три голодовки випало і три війни!» (Гр. Тютюнник), є як не головним, то провідним мотивом майже кожного твору Тютюнника-меншого («Облога», «Климко», «Вогник далеко в степу», «В сутінки», «На згарищі», «Дивак», «Червоний морок», «Чудасія», «Смерть кавалера», «Кленовий пагін», «Сито, сито...», «Тайна вечеря», «Печена картопля», «Гвинт», «Поминали Маркіяна», «Оддавали Катрю», «Бовкун»), а героїчна боротьба українського народу проти окупантів – наскрізна тема роману «Вир» Григорія-старшого. Це й не дивно, оскільки письменники особисто пройшли

дорогами війни: Григір – босоногим підлітком-«Климком», а Григорій – бійцем-«товаришем», котрий на собі пізнав справжню ціну перемоги над нацистами.

Тому авторські тютюнниківські модифікації концепту ВІЙНА і стали предметом цієї розвідки. Мета – дослідити мілітарну метафоричну модель у мовопросторі Тютюнників та індивідуально-авторське розуміння формантів субфрейму. У зв'язку з цим визначено основні завдання, що полягають в аналізі асоціативних моделей, композитом яких виступає ВІЙНА; ідіолектного та лексико-семантичного наповнення зазначених структур; спільних і відмінних рис у презентації компаративного субфрейму в літературно-художніх дискурсах братів Тютюнників.

ВІЙНА – сутнісний елемент ментального світобачення українців. Про це свідчить хоча б доволі розлогий спектр власне авторських модифікацій культурами у творчій практиці Григорія та Григора. Слід зазначити, що аналізований концепт неодноразово ставав об'єктом розгляду мовознавців. До нього апелювали В. Верьовкін [1], Т. Демидова [3], О. Головань [2], В. Міщенко, Г. Дубик [6], Н. Смагіна [12] та ін. Тему війни, зокрема образ дітей вогненного лихоліття, у мовосвіті Григора з літературознавчого погляду вивчали П. Фещенко [14], А. Ремша [8], Л. Манян [5], С. Ленська [4] та ін. Лінгвісти художній простір братів розглядали менш активно, а вербальне вираження етнокультурних концептів у творчості братів узагалі не досліджувалося. Тому варто увиразнити образний аспект концепту ВІЙНА в художньо-авторському дискурсі видатних полтавців, спираючись на типологію метафоричних моделей А. П. Чудінова [15], який виокремлює такі типи метафор: антропоморфні, природоморфні, соціальні, артефактні.

Джерелом виникнення антропоморфних метафор, де референтом є персоніфікований концепт ВІЙНА, послуговували експліканти фреймів концептосфери ЛЮДИНА, що стали корелятами у схемах подібності, подібуваних у мовосвіті Григора: ВІЙНА – СВИСТ: «А навколо висвистують осколки» (Гр. Тютюнник «Червоний морок»); ВІЙНА – САМОДУРСТВО: «Маловтішне то заняття – штудіювати історію: розквіти держав на крові й падіння держав на крові, переможні криваві війни і криваві поразки, диктатори і полководці, гризня за владу, змови, замаху, самодурства царів...» (Гр. Тютюнник «День мій суботній»); ВІЙНА – ТОРЖЕСТВО ЕГОЇЗМУ: «...переможні криваві війни..., торжество егоїзму окремих осіб і цілих народів» (Там само); ВІЙНА – МАТЬ РОДНА: «Потім я часто чув від дорослих живуче в ті роки прислів'я: кому війна, а кому *мать родна*...» (Гр. Тютюнник «В сутінки»); ВІЙНА – СМЕРТЬ. Когнітема СМЕРТЬ при цьому виражається за допомогою схем акціонального фрейму «ВІЙНА діє»: «*Війна*, Косте, та й усякі інші небезпечні, намагнічені страхом періоди в житті людей, (...) – жахливі тим, *що забирають* у першу чергу громадян, людей самовідданих, що живуть за принципом: “Якщо я тільки для себе, то навіщо я?”» (Гр. Тютюнник «Облога»).

Антропоморфні експліканти можуть виступати не лише як кореляти, а як і референти. Так, у мікротекстах Григора реалізується схема «ЖИТТЯ – ВІЙНА»: «Тут, на землі, не бити не можна. Тут не ти, так тебе одрепають ще й плакати не дадуть» (Гр. Тютюнник «Дивак»); «...більшість однокурсників просто на очах обернулася на маленькі *фортечки*, *дзотики* зі своїми *вогневи́ми*

засобами й системами оборони. І кожен той дзотик відчайдушно боронив себе і тільки себе» (Гр. Тютюнник «День мій суботній»).

Варто зазначити, що в мікротекстах Григорія в кількісному співвідношенні антропоморфних метафор із референтом ВІЙНА менше, ніж у Григорових. Яскравою образністю вирізняються акції концепту, що актуалізують таку ознаку, як СМЕРТЬ: «...війна (...), *струшує в п'їтмї людське життя, обжирається кров'ю, гасить очі* святому радянському воїнству» (Г. Тютюнник «Вир»). Суть ВІЙНИ ілюструє авторська опозиція: ВІЙНА – БИТВА ЖИТТЯ і СМЕРТІ: «*Всі думки його були по той бїк фронту, де билися смерть і життя*» (Там само). Творчість Тютюнника-старшого більше тяжіє до природоморфної метафорики. Найяскравішим корелятом у мовосвіті Григорія є концепт-архетип ВОДА, що інтерпретує глибинне авторське світовідчуття усіх подій воєнного лихолїття: у ментальності українського народу ВОДА є символом першоматерії, початком і кінцем усього суцього, «смерті й поховання, життя і воскресіння з мертвих», «чесності і правдивості, кохання, сили» [10, с. 48]. Саме цей корелят метафоричної схеми найяскравіше висвітлює лїнґвокультурему ВІЙНА – вмїстилище смерті, перевірка на совість, чесність, вірність і силу, як фізичну, так і моральну: «...переполоще війна людей, як вода пісок» (Г. Тютюнник «Вир»), покаже справжні обличчя «фарисеїв»-«жалїльників» (Григір), йоньок-визискувачів (Григорій), зрадників і душезапроданців, яких, «як *грянула війна (...)* Як чорт з рукава витрусив» (Там само), і виведе наперед юних «совісливців»-Климків, Харитонів, безстрашних і «навіки добрих» Оксенів та Гамалїй.

Репрезентантом концепту ВОДА є ВИР, що інтерпретує бачення Григорієм ВІЙНИ як вогненної круговерті життя і смерті («...*закрутить старого війна, пропаде чоловік*»; «*Бачиш, яке закрутилося? Тут кожному чоловікові треба тверде місце знайти*»; «*Тут, хлопче, увесь світ перемїшався, і, щоб вийти чистим із цього **виру**, треба дивитися, пильно дивитися, що робиться навколо*» (Г. Тютюнник «Вир»), «ковбані» боїв, звідки не всі випливають. Така інтерпретація концепту і стала визначальною при доборі автором шапки для свого роману: «Роман я назвав условно «Вир» – «Водоворот». В украинской лексике слово «вир» имеет более широкое значение и очень передает события, о которых идет речь. Но меня смущает очень важное обстоятельство: будет ли понимать название средний читатель?» (Гр. Тютюнник «Коріння»).

Протилежним до ВОДИ концептом-архетипом є ВОГОНЬ, що виступає корелятом метафоричної схеми. Таке поєднання відбувається за допомогою латентних сем, що вказують на «руйнівну силу» [10, с. 47], яка загрожує «смертю й знищенням» [9, с. 284]. Опозиція ВІЙНА – ВОГОНЬ у мовосвіті Тютюнника-старшого явлена імплїцитно за допомогою пропозицій: *палити* («– *Не долетить, в огні опалиться*» (Г. Тютюнник «Вир»)); *спекти* («...*війна спекла їм серця*» (Там само)). Вираз «*Син пішов через вогонь, а я – через воду!*» (Там само) експлікує фразеологічну одиницю «пройти вогонь і воду», що верифікує концепт ВІЙНА за допомогою латентних сем, котрі вказують на «дві небезпеки, які змушена проходити людина» [13, с. 274]. В основі названої опозиції лежить культурно-національний компонент української ментальності. Так, здавна в нашого народу побутує звичай під час Купала, свята «в честь і вогню, і води» [Там само], перестрибувати через багаття,

розведене поблизу водойм – проходити через небезпеку, щоб очиститися від лихого. І до сих пір у Шилівці, малій батьківщині митців, існує повір'я: якщо закохана пара, тримаючись за руки, перестрибне купальське вогнище, не відпустивши один одного, то вже на все життя залишиться разом. У творчості Григора далеко не всі закохані перестрибнули через «багаття війни» («Устим та Оляна», «В сутінки», «Облога»), про що нам свідчать пропозиції ЗРУЙНОВАНА ВІЙНОЮ СІМ'Я – ЗРАДЖЕНИЙ ЧОЛОВІК-ВОЯК, які подибуємо і в романі «Вир» Григорія (Йонька та Уляна). Та все ж головні герої його твору, Тимко й Оріся, «рук не відпустили», йдучи крізь БУРЮ боїв – ще одна когнітема концепту ВІЙНА, увиразнена такими конституентами, як БЛИСКАВКА: «...війна спекла їм серця, як **чорною блискавкою**, і почорніли вони за один день, обвуглились у невимовній людській скорботі» (Г. Тютюнник «Вир»); БУРЯ: «...знайшов собі притулок від воєнних **бур**» (Там само); «А де воно все? Де? Замело, завихрило, **чорною бурєю покрило**» (Там само); ГРИМ: «...де ж того краму набрати, коли **гримить** така **війна**?»; «...там, за отією місячною млою, **гримить війна**» (Там само); «Раптом як **гурконе** – раз, і вдруге, і втретє» (Гр. Тютюнник «Облога»); «**Деся там, за горою, погуркувало**» (Там само); ВІТРЯНО, ХМАРНО: «– Коли б не **вітряно**, – кажу, – **й не хмарно! На фронті ж...**» (Гр. Тютюнник «Сито, сито...»).

На звіриний характер концепту ВІЙНА натякає Григор, експлікуючи метафоричну схему ВІЙНА – ДИКІСТЬ, ВІЙНА – КРОВ: «...**переможні криваві війни... Дикість, кров...**» (Гр. Тютюнник «День мій суботній»). Спостерігається такий натяк і в мовотворчості Григорія: «...**і вже війна *вгризається* залізччям десь позаду**» (Г. Тютюнник «Вир»). У мовосвіті Тютюнника-старшого трапляється порівняння ВІЙНИ з ВУЛКАНОМ: «...**війна... *гоготить вулканами***» (Там само).

До соціальних метафор, яскраво репрезентованих у мовотворчості обох письменників, є моделі, представлені схемою ВІЙНА – ГРА. У таких конструкціях концепт ВІЙНА є сферою-джерелом, а ГРА виступає референтом (об'єкт, що ідентифікується за допомогою метафори), тобто сферою-мішенню, і виражається або експліцитно («...він **грався** зі своїм дитячим товариством у жмурки, розбійників, **у війни**» (Гр. Тютюнник «Іван Срібний»), «...ще днів зо три **гратиметься у війну** дівора» (Гр. Тютюнник «День мій суботній»); «Хлопчаки **грався у війну**, рубалися на буграх шаблями, на смерть, без полонених. Прибігали з гарячки бою лихоокі, брудні, спітнілі, листям лопушняка бинтували рани, а щоб вони були страшніші, щоб кров із них так і сікала, мазали руки і морди ягодою суниць, гарцювали на палицях, як хозари» (Г. Тютюнник «Вир»), «– А знаєш, як ми на оцьому горбі **у війну грався?**» (Там само), «Тимко **не грався у війну**» (Там само)), або імпліцитно, що спостерігається у Григорових мікротекстах: «...розставив **шахи на шахівниці** й сидів над ними, пильним оком адмірала Нельсона вивчаючи **поле майбутньої битви**» (Гр. Тютюнник «Азарт»); «...пускали дим на **фігури**, мовби маскуючи свої **армії** димовою завісою. Вони добре бачили лише праві **фланги** свого **війська**, а ліві, що випадали з кута зору, зоставалися **напризволяще**, тому битва розвивалася децю кособоко: **кожен трощив те, що було на видноті**» (Там само).

Григорій заперечує ігровий характер ВІЙНИ, вживаючи фразу «*Війна – це тобі не в квача грати*» (Г. Тютюнник «Вир»). Серед когніцій аналізовного концепту в мовосвіті Тютюнника-старшого є й РОБОТА: «*Резерви на здоганяли фронт. (...) Вони ішли поважно, як на важливу і пильну роботу*» (Там само). Названий корелят у мовопросторі Григорія експлікується і латентними семами, які виражають протиставлення – перепочинок: «*Після війни перепочинок, доки діти виростуть у солдатів; після перепочинку – війна*» (Там само). Крім того, у текстопросторі Григора РОБОТА є не корелятом, а референтом метафоричної моделі: «*В котельні зарипіли двері, (...) – Агов, Ванько! Ти вже одвоювався? Іди до картоплі, поки гаряча*» (Гр. Тютюнник «Іван Срібний»); «*А кухарі за «амбразуру» мовчали*» (Гр. Тютюнник «Вогник далеко в степу»); «*Його манера рубати вугілля (...) схожа на потужну танкову атаку, перед якою безсила всяка оборона*» (Гр. Тютюнник «Віктор»).

Ще одним корелятом метафоричної схеми фрейма ВІЙНА є ПОЛЮВАННЯ, імпліцитно виражене у мовосвіті Григора вже самою шапкою однієї з новел – «ОБЛОГА». У Григорія ж – це сценарій ВІЙНИ, що містить акції вбивств: «*А що війна? А те, що вбивають і кат лізе на нашу землю*». Однак істотною різницею між конститuentами цієї схеми є те, що на ВІЙНІ «страшно вбивати» (Г. Тютюнник «Вир»). Водночас автор заперечує апріорність твердження імпліцитно явленою когніцією – УРОК УБИВСТВ: «*Тільки страшно мені людей убивати... – Там навчися. Ти не вб'єш – тебе вб'ють*» (Там само).

Зважаючи на ємкість таких «уроків», ВІЙНА, як потверджує Григор, урешті стає МИСТЕЦТВОМ ЖОРСТОКОСТІ і насилля: «*...розповідаю (...) про великого воїна Пірра Епірського, що посилав у битву слонів, цих первородних танків, (...) І, схаменувшись, кажу собі: стривай, чому ти їх навчаєш – мистецтву жорстокості, захопленню владою так званих «перших» над рівними?»* (Гр. Тютюнник «День мій суботній»). ВІЙНА для Григора – це величезна ПОМИЛКА світу, закономірністю якої є циклічна повторюваність. І в цьому колообігу людство видається йому «*...вічним школярем: ледве встигнувши збагнути свої помилки, відмирає старе покоління, на зміну йому приходять молоде і починає ті помилки спочатку...*» (Там само). На жаль, саме такі ПОМИЛКИ, за Тютюнником-меншим, і творять історію цивілізацій, що оприявнює метафорична модель ВІЙНА – ІСТОРІЯ: «*Маловтішне то заняття – штудіювати історію: розквіти держав на крові й падіння держав на крові, переможні криваві війни і криваві поразки*» (Там само). Серед соціальних метафор у текстопросторі Григорія є й така: ВІЙНА – СВАЙБА: «*Крім зброї, яка була у бійців, видали ножі в брезентових чохлах. «Гм. Це на якусь веселу свайбу йдемо», – подумав Тимко, чіпляючи ножа до пояса*» (Г. Тютюнник «Вир»). Звичайно, за таким порівнянням криється підтекст: веселощі корелята антонімічно протилежні «веселощам» референта. Григорій зазначає: «*На війні хорошого мало*» (Там само), актуалізуючи артефактний експлікант схем компаративного фрейма ЛИХО («*...чорне лихо землю рве*»; «*А тепер прийшло до народу лихо – і забулося все, і гірко згадувати його, бо і для нас із тобою велике лихо, брате...*» (Там само)), латентним семам якого тотожні БІЛЬ, СМЕРТЬ, СЛЮЗИ. Оскільки знаковим змістом концепту ЛИХО є: «1. Обставина, подія, що викликає страждання; горе, біда; // у знач. присудк. сл. Важко, погано кому-небудь. 2. Що-небудь

погане, зле, недобре» [СУМ 1973, с. 496], то до його актуалізаторів належать і ФО: *не мед пити* (ВІЙНА – НЕ МЕД: «Мені там теж не мед питиметься» (Г. Тютюнник, «Вир»)), *ЛО: страшне (лихе) слово* (ВІЙНА – СТРАШНЕ СЛОВО: «...запалахкотіло від села до села, від хутора до хутора страшне слово: війна» (Там само)), *хорошого мало, лиха година* (ВІЙНА – ЛИХА ГОДИНА: «Якби ж воно не така лиха година, то, мо', з нього щось і вийшло б» (Гр. Тютюнник «Сито, сито...»)); «А ще краще, якби ти подався на села та пристав до якоїсь бабусі в поміч та й перебув цю **лиху годину**» (Гр. Тютюнник «Климко»)).

За допомогою акціональних вербалізаторів сконструйовано такі метафоричні опозиції, представлені у мовотворчості Григорія: ВІЙНА – ОТРУТА: «...витравиться часом, війною» (Г. Тютюнник, «Вир»); ВІЙНА – КАША: «– Ну, тепер така війна заварилася, що для твоїх співаночок навряд чи знайдеться час» (Там само); ВІЙНА – МОЛОТАРКА: «– Ах, мамаша, на війні до всього звикне. Нашого брата стільки **перемолотило**, що, якби за кожним плакав, очі б не просихали» (Там само). Остання опозиція у текстовпросторі Григорія експлікується і власне субстантивом: «А Тимко – дурень. Хомлига. Був би поліцаєм, а то пішов жидам служити. Загребуть, як падаць. **Молотарка** день і ніч гуде» (Там само).

Цікавими, на наш погляд, є метафоричні перенесення, оприявлені Григорієм у таких схемах: ВІЙНА – ЗАЛІЗНІ ЖОРНА: «Ось що, брате, я тобі скажу: бережи себе. Там такі залізні жорна, що тисячами перемелюють» (Г. Тютюнник, «Вир»); «Видно, там жорна величенькі, як от стільки людей перемололи» (Там само); ВІЙНА – КАМІНЬ: «Може, то одвалився з душі камінь війни і захльоснуло його людською радістю, що стріляний, пропахлий смертями воїн потер рукою щемлячі очі над тихою пустельною рікою» (Там само); ВІЙНА – МАШИНА: «Невже ж я тут і все бачу після того, як по мені проскреготіла машина війни?» (Там само).

Текстовпростору Григорія властива і власне авторська артефактна метафорика: ВІЙНА – ТАНЕЦЬ ЧОРТІВ НА ГРУДЯХ: «...скоро ми дістанемось до передової і коли на моїх доблесних грудях затанцюють чорти – чи хто там головний на тім світі?» (Гр. Тютюнник «Облога»).

Отже, дослідивши схеми подібності компаративного субфрейму ВІЙНА, оприявлені у мовотворчості братів Тютюнників, ми виділили 66 метафоричних слововживань. Найпродуктивнішою сферою-джерелом метафоричних перенесень у Григорія є антропоморфна та соціальна сфери. Найчастотнішими корелятами метафоричних моделей виступають експліканти концептосфери ЛЮДИНА. Тобто, у мовотворчості Тютюнника меншого превалює метафора-персоніфікація. Соціальні концепти ГРА й РОБОТА у метафоричних моделях фрейму ВІЙНА виступають сферами-мішенями. Пояснюється це тим, що світогляд Григорія більше спрямований на зображення повоєнного побуту українського суспільства, у якому ще довго вчувається відгомін ВІЙНИ.

У Григорія-старшого спостерігається тяжіння до природоморфних корелятів. Найпрезентабельнішим із них є концепт ВОДА, що експлікує бачення Тютюнником ВІЙНИ як страшної стихії, круговерті боротьби українського народу проти окупантів, учасником якої був особисто. Цим і зумовлено вибір назви роману – «Вир» (як репрезентант концепту ВОДА). Корелят ВО-

ГОНЬ у творчості Григорія є увиразненням власне полтавської ментальності письменників, що полягає в баченні ПОЛУМ'Я ВІЙНИ як КУПАЛЬСЬКОГО БАГАТТЯ, котре «перестрибує» далеко не кожна людина.

Артефактна сфера-джерело у Григорія є теж продуктивною. Вона оприявнює образність його мови, а також особливість бачення ВІЙНИ як випробування, котре пройшов особисто. Саме тому концептосфера Тютюнника-старшого, порівняно з Григоровою, багатша на образні метафори – утілення власного світобачення та світорозуміння.

Отже, компаративний субфрейм ВІЙНА, представлений у мовотворчості братів Тютюнників, свідчить про яскраву національну ідентичність когнітивної сфери письменників. Дослідження багатьох інших культурем, якими організовано художній простір текстів митців, становить одну з перспективних ліній подальшого дослідження творчого доробку славетних полтавців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верьовкін В. В. Відображення уявлень про війну в античній і сучасній мовній свідомості (на матеріалі давньогрецької, латинської, англійської, німецької та української мов) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / В. В. Верьовкін. – К., 2013. – 22 с.
2. Головань О. В. Семантико-асоціативна структура концепта «Война» (на матеріалі произведений Р. Олдингтона и В. М. Гаршина) : дисс. ... канд. філол. наук : 10.02.19 / О. В. Головань ; Алтайский гос. тех. ун-т им. И. И. Ползунова. – Барнаул, 2003. – 154 с.
3. Демидова Т. А. Реализация концепта «война» в прозе В. Астафьева / Т. А. Демидова // Языковая картина мира: лингвистический и культурологический аспекты. – Бийск, 2006. – С. 300–303.
4. Ленська С. Образ дітей війни у творах Гр. Тютюнника, В. Близнеця, М. Вінграновського / Світлана Ленська // Українська література в загальноосвітній школі. – 2009. – № 5. – С. 15–18.
5. Манян Л. В. Григір Тютюнник. Повість «Облога» / Л. В. Манян // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2008. – № 33. – С. 27–29.
6. Міщенко В. Метафора концепту «Війна» в сучасному франкомовному політичному дискурсі / Валентина Міщенко, Вікторія Дубик // Вісник Львівського університету. Серія «Іноземні мови». – Львів, 2013. – Вип. 21. – С. 190–196.
7. Ревегук В. Полтавщина в роки другої світової війни (1939–1945) / В. Ревегук. – Полтава, 2004. – 288 с.
8. Ремша А. Григір Тютюнник. «Климко». Паралель між життям автора і сюжетом твору. Военне дитинство в повісті / А. Ремша // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2011. – № 7–8. – С. 133–138.
9. Славянская мифология : энциклопедический словарь / науч. ред.: В. Я. Петрухин и др. – М. : ЭЛЛИС ЛАК, 1995. – 416 с.
10. Словник символів культури України / за заг. ред. В. П. Коцура, О. І. Потапенка, М. К. Дмитренка. – К. : Міленіум, 2002. – 260 с.
11. Словник української мови : в 11 т. Т. 1. – К. : Наук. думка, 1970. – 669 с.
12. Смагина Н. Б. Корни войны в перспективе архетипической концепции К. Юнга (по А. Стивенсону) [Электронный ресурс] / Н. Б. Смагина. – Режим доступа: <http://b-i.narod.ru/awn/istozi.htm>.
13. Ужченко В. Д. Фразеологія сучасної української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 400 с.

14. Фещенко П. Встречи на дорогах войны: Дети в произведениях Григора Тютюнника / П. Фещенко // Детская литература. – 1984. – № 5. – С. 16–19.

15. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) : монография / А. П. Чудинов. – Екатеринбург : Изд-во Урал. гос. пед. ун-та, 2001. – 238 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Тютюнник Гр. М.: Твори. Книга 1 : оповідання / Григорій Михайлович Тютюнник. – К. : Молодь, 1984. – 328 с. – (Текст).

2. Тютюнник Гр. М.: Твори. Книга 2 : повісті / Григорій Михайлович Тютюнник. – К. : Молодь, 1985. – 328 с. – (Текст).

3. Тютюнник Гр. М. Вир / Григорій Михайлович Тютюнник. – К. : Рад. шк., 1990. – 512 с. – (Текст).

НАТАЛЬЯ БОНДАРЬ

АВТОРСКИЕ МОДИФИКАЦИИ КОНЦЕПТА ВОЙНА В ТЕКСТОВЫХ ПРОСТРАНСТВАХ БРАТЬЕВ ТЮТЮННИКОВ

В статье проанализирована военная метафорическая модель в текстах братьев Тютюнников, выделены общие и отличительные черты ее репрезентации в литературно-художественных дискурсах писателей. Доказано, что наиболее частотными коррелятами метафорических моделей являются структуранты концептосферы ЧЕЛОВЕК, то есть превалирует метафора-персонификация. Социальные концепты ИГРА и РАБОТА в метафорических моделях фрейма ВОЙНА выступают сферами-мишенями. Это можно объяснить тем, что творчество Григора направлено больше на изображение послевоенного быта украинского общества, в котором еще долго слышится отголосок ВОЙНЫ. В текстовом пространстве Григория-старшего наблюдается тяготение к природоморфным коррелятам. Важным среди них является концепт ВОДА и его репрезентативная единица – ВОДОВОРОТ. Коррелят ОГОНЬ эксплицирует особенности собственно полтавской ментальности писателей, что заключается в видении пламя войны как купальского костра, который, по мнению писателей, «перепрыгивает» далеко не каждый человек. Артефактная сфера-источник Григория богаче, по сравнению с концептосферой Григора, на метафорические образы. Компаративный субфрейм ВОЙНА братьев Тютюнников свидетельствует о яркой национальной идентичности когнитивной сферы писателей.

Ключевые слова: концепт ВОЙНА, лингвокультура, ментальность, метафора, художественный дискурс.

NATALIA BONDAR

TYPIFIED IMAGERY MODIFICATIONS OF THE CONCEPT WAR IN TIUTIUNNIK'S TEXTS

The article focuses on analysis of the military metaphoric model on the basis of Tiutiunnyk's works. The thesis pays attention to the common and distinctive features of its realization in the Tiutiunnyk's texts. It is proved that the structural parts of the space PEOPLE is the main structural element of the metaphoric model. Social concepts GAME and WORK within the terms of a metaphoric model WAR are target-spheres. It can be explained by the fact of depicting postwar life of the Ukrainian society. The elder's brother, Gregory, pays attention to the concept WATER and its representative unit WHIRLPOOL. Concept FIRE expresses Poltava's mentality features. FLAMES of WAR is the MIDSUMMER BONFIRE. The research of the Gregory's and Gregory's metaphoric models shows the main difference between them. The Gregory's conceptual field is richer. In conclusion, the comparative sub frame WAR represents strong national Tiutiunnyk's identity.

Key words: concept WAR, linguocultural, mentality, metaphoric model, literary discourse.

Одержано 22.08.2016 р.